

Europejski Przegląd Sądowy

M I E S I Ę C Z N I K

ANNA WYROZUMSKA

Wyzwania dla immunitetu państwa
czy dla rządów prawa?

EWELINA TOMCZYK

Regulacje prawne dotyczące strategicznego
powództwa zmierzającego do stłumienia
debaty publicznej (SLAPP) jako nowy instrument
ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym

1
(232)

styczeń
2025

www.wolterskluwer.pl

www.czasopisma.wolterskluwer.pl

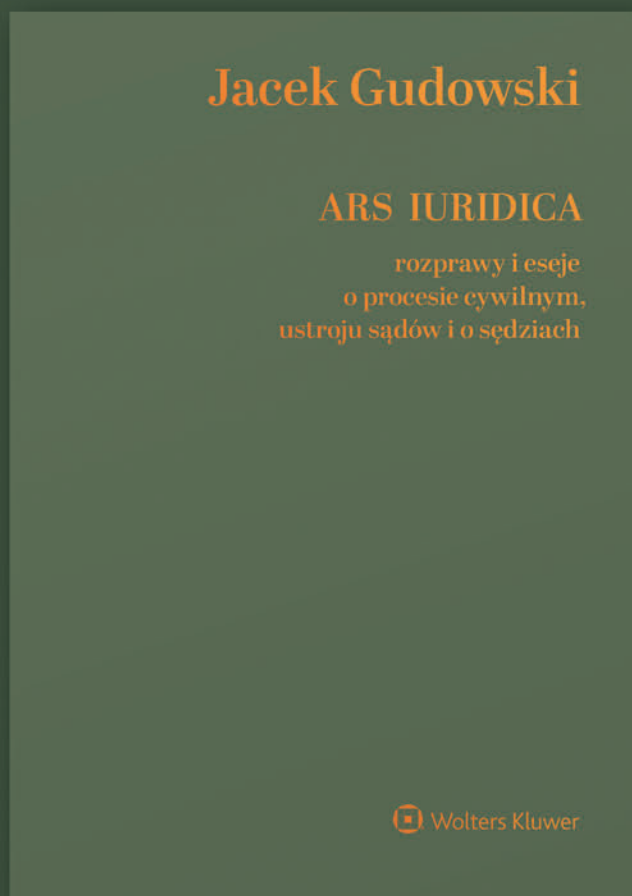

CENA 109 ZŁ (W TYM 8% VAT)
Indeks 206261

Wolters Kluwer

JACEK GUDOWSKI: ROZPRAWY I ESEJE O PROCESIE CYWILNYM, USTROJU SĄDÓW I O SĘDZIACH

W publikacji zebrano najistotniejsze rozprawy i eseje sędziego Jacka Gudowskiego dotyczące procesu cywilnego, ustroju sądów oraz sędziów.

Sędzia Jacek Gudowski jest autorem kilkudziesięciu artykułów – rozpraw, studiów i esejów – a także współautorem znanych, najważniejszych i najbardziej poczytnych na rynku prawniczym komentarzy. Jest współtwórcą komentarza do Kodeksu postępowania cywilnego, wydawanego od ponad ćwierćwiecza pod red. Tadeusza Erecińskiego, oraz ukazującego się także od wielu lat, ale od ponad dekady pod jego redakcją, komentarza do Kodeksu cywilnego.

Z przedmowy do książki:

Przypada właśnie 75. rocznica urodzin Jacka Gudowskiego, wybitnego sędziego i prawnika, autora wielu ważnych, oryginalnych i ponadczasowych publikacji, łączących szeroką wiedzę historyczną i teoretyczną z ogromnym doświadczeniem praktyki. Dorobek piśmienniczy Jacka Gudowskiego zapewnia mu miejsce pośród najznamienitszych procesualistów i znawców ustroju sądownictwa.

Artykuły sędziego Jacka Gudowskiego, emanujące erudycją, zawsze osadzone na szerokim historycznym tle i zawierające uniwersalistyczne odniesienia, jak też Jego komentarze oraz opracowania systemowe, są chętnie czytane i cytowane, a zarazem stanowią bezcenne źródło wiedzy, zwłaszcza dla młodych adeptów prawa. Wzorowo skonstruowane, napisane żywym, barwnym językiem nie tracą aktualności mimo zmieniającego się stanu prawnego i przyciągają czytelnika, nie pozwalając mu przejść obok lektury obojętnie.

Polska prezydencja w Radzie Unii Europejskiej

Od 1.01. do 30.06.2025 r. Polska sprawuje prezydencję w Radzie UE. Funkcję tę przejęła od Węgier, a odda Danii. Niekiedy nieścisłe mówi się o przewodnictwie Polski w Unii.

Polska będzie w tym półroczu przewodniczyć we wszystkich składach Rady UE, z udziałem ministrów państw członkowskich. Wyjątkiem jest tylko Rada do Spraw Zagranicznych. Przewiduje się, że w czasie prezydencji Polski odbędą się 22 nieformalne posiedzenia Rady; przypomnijmy: instytucji stanowiącej lub współstanowiącej prawo unijne. Ponadto odbędzie się w Polsce ponad 300 spotkań na szczeblu politycznym lub urzędniczym, a także 200 imprez towarzyszących w całej Europie. W organizacji i obsłudze prezydencji będą uczestniczyć 3 tysiące osób.

Hasło polskiej prezydencji brzmi: „Bezpieczeństwo, Europa!”. Pojęcie to jest szeroko rozumiane jako: zdolność do obrony, ochrona ludzi i granic, odporność na obcą ingerencję i dezinformację, zapewnienie bezpieczeństwa i swobody działalności gospodarczej, transformacja energetyczna, konkurencyjne i odporne rolnictwo oraz bezpieczeństwo zdrowotne.

Jednym z deklarowanych zadań polskiej prezydencji jest otwarcie pierwszego rozdziału negocjacji z Ukrainą zmierzających do członkostwa tego państwa w Unii.

Zadaniem prezydencji jest kontynuowanie i w miarę możliwości zakończenie prac legislacyjnych i innych rozpoczętych wcześniej, a także rozpoczęcie i prowadzenie nowych przedsięwzięć stosownie do ustalonych priorytetów. Należy zauważyć, że polskie przewodnictwo w Radzie przypada na początek kadencji Komisji Europejskiej i Parlamentu Europejskiego po wyborach w połowie ubiegłego roku. Organizowanie prac Rady we współpracy z niedawno ukonstytuowanymi instytucjami będzie wymagało wykazania przez prezydencję umiejętności negocjacyjnych.

Dla prawników interesujące mogą być te priorytety prezydencji, które zostały zadeklarowane przez Ministra Sprawiedliwości. Są to: wsparcie i ochrona ofiar przestępstw, zwalczanie korupcji, wzmacnianie społeczeństwa obywatelskiego, zwalczanie niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych, odpowiedzialność za zbrodnie w Ukrainie, zapobieganie przemytowi migrantów, harmonizacja prawa upadłościowego, znoszenie barier w przepływie osób.

Polska sprawuje prezydencję drugi raz w historii członkostwa naszego państwa w Unii. Odbywa się to w trudnych warunkach brutalnej wojny zaraz za granicami Unii oraz kryzysów politycznych w kilku państwach członkowskich. Stanowi to poważne wyzwanie dla determinacji, sprawności i fachowości polskich polityków i urzędników.

Profesor Stanisław Biernat
Redaktor Naczelny „EPS”

Polish Presidency of the Council of the European Union

Poland is holding the Presidency of the Council of the European Union from 1 January to 30 June 2025. Poland took over this function from Hungary and will be succeeded by Denmark. Poland's leadership of the EU is often talked about incorrectly.

During these six months, Poland will chair meetings of the different configurations and bodies of the Council with the participation of ministers of member states, with the exception of the Foreign Affairs Council. It is expected that 22 informal meetings of the Council are will be held during Poland's presidency – just to reiterate, this is one of the legislative bodies of the European Union. Additionally, more than 300 expert and official meetings will take place in Poland together with 200 other events all over Europe. The presidency will be organised and supported by three thousand people.

“Security, Europe!” is the motto of the Polish presidency. In general, it covers: defence capabilities, protecting the populace and borders, resilience against foreign interference and disinformation, ensuring security and freedom of economic activity, energy transition, competitive and resilient agriculture, and health security.

One of tasks declared by the Polish presidency is opening the first chapter of negotiations on Ukraine's EU accession.

The presidency is also responsible for continuing and, if possible, finalising legislative and other work started previously, as well as for initiating and implementing new projects, taking into account established priorities. It should be noted that the Polish presidency of the Council coincides with the beginning of a term of office of the European Commission and the European Parliament after the elections in the middle of last year. The presidency will have to show great negotiation skills to arrange the work of the Council in cooperation with recently established institutions.

The priorities of the presidency voiced by the Minister of Justice could be of interest to lawyer. These priorities are: support and protection of crime victims, combating corruption, strengthening the civil society, combating sexual abuse of children, accountability for crimes in Ukraine, prevention of migrant smuggling, harmonisation of bankruptcy law, and eliminating barriers to the movement of persons.

Poland is holding the presidency for the second time during its membership of the EU. This is taking place in difficult conditions of a brutal war just across the EU border, and political crises in some Member States. It is a major challenge for the determination, efficiency and professionalism of Polish politicians and officials.

Professor Stanisław Biernat
‘EPS’ Editor-in-Chief

***

Zbliża się kongres FIDE

W nawiązaniu do informacji, która się ukazała w numerze 10/2024 EPS, przypominamy, że XXXI Kongres Międzynarodowej Federacji Prawa Europejskiego FIDE odbędzie się w Katowicach w dniach 29–31 maja 2025 r.

Program Kongresu koncentruje się na trzech zagadnieniach: prawo UE w sytuacjach nadzwyczajnych, unijna regulacja usług i rynków cyfrowych (DSA i DMA) oraz solidarność i bezpieczeństwo energetyczne w kontekście zielonej transformacji i zarządzania kryzysowego. Została już uruchomiona procedura rejestracji uczestników. Przewidziano preferencyjną kwotę opłaty rejestracyjnej z tytułu wcześniejszej rejestracji (Early Birds). Ponadto, w celu zachęcenia do udziału w Kongresie młodszych uczestników, wprowadzono dla nich obniżoną opłatę rejestracyjną.

W dniu poprzedzającym rozpoczęcie Kongresu, tj. 28 maja 2025 r. odbędzie się także Seminarium Young FIDE z udziałem przedstawicieli młodego pokolenia świata akademickiego i praktyki prawniczej. Zgłoszenia są przyjmowane do końca lutego 2025 r.

Szczegółowe informacje na temat Kongresu oraz rejestracji są dostępne na stronie internetowej Kongresu: fide2025.eu

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

- Anna Wyrozumska**
Wyzwania dla immunitetu państwa czy dla rządów prawa?..... 4

- Ewelina Tomczyk**
*Regulacje prawne dotyczące strategicznego powództwa
zmierzającego do stłumienia debaty publicznej (SLAPP)
jako nowy instrument ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*..... 12

GLOSZY

- Leszek Garlicki**
*„Aborcyjny wyrok” Trybunału Konstytucyjnego przed Europejskim
Trybunałem Praw Człowieka – glosa do wyroku Europejskiego
Trybunału Praw Człowieka z 14.12.2023 r., 40119/21,
M.L. przeciwko Polsce*..... 23

- Marcin Rojszczak**
*Polskie przepisy inwigilacyjne na tle standardów europejskich
– glosa do wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
z 28.05.2024 r., skargi nr 72038/17 i 25237/18,
Pietrzak i Bychawska-Siniarska i in. Przeciwko Polsce*..... 31

- Anna Podolska**
*Aplikowanie standardu europejskiego – glosa do wyroku
Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 19.09.2024 r.,
sprawy połączone 58828/12 i 4 inne, Formela i inni przeciwko Polsce* 44

KAMIEŃ MIŁOWE ORZECZNICTWA – UNIJNE PRAWO PODATKOWE

- Agnieszka Franczak**
*Nadużycie prawa w prawie podatkowym – wprowadzenie i wyrok
Trybunału Sprawiedliwości z 21.02.2006 r., C-255/02,
Halifax plc, Leeds Permanent Development Services Ltd, County Wide
Property Investments Ltd, przeciwko Commissioners of Customs & Excise*.... 49

UNIJNE ORZECZNICTWO SĄDÓW POLSKICH

- Orzecznictwo Sądu Najwyższego*
(Michalina Szpyrka)..... 58
- Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego*
(Robert Talaga)..... 59

Recenzentami w 2024 r. byli:

dr Mariusz Baran, dr hab. prof. UW Maciej Bernatt, prof. dr hab. Stanisław Biernat,
dr Dominika Bychawska-Siniarska, prof. dr hab. Jacek Chlebny,
prof. dr hab. Sławomir Dudzik, dr Daniel Flisak, prof. dr hab. Leszek Garlicki,
prof. dr hab. Jacek Gołaczyński, dr hab. prof. ALK Agnieszka Grzelak,
sędzia SN Jacek Gudowski, dr Mirosław Gumularz, prof. dr hab. Zbigniew Hajn,
sędzia TK Wojciech Hermeliński, dr hab. prof. UŚ Mariusz Jagielski,
dr hab. prof. INP PAN Ireneusz C. Kamiński, dr hab. Inga Kawka,
dr hab. prof. UWri Jakub Kociubiński, dr hab. prof. INP PAN Krystyna Kowalik-Bańczyk,
prof. dr hab. Krzysztof Krajewski, prof. dr hab. Justyna Maliszewska-Nienartowicz, dr
hab. prof. UJ Leszek Mitrus, dr hab. prof. UJ Piotr Mostowik, dr hab.
prof. UŁ Monika Namysłowska, dr hab. prof. UEK Barbara Nita-Światłowska,
dr hab. prof. UJ Krzysztof Oplustil, dr hab. prof. UJ Justyna Ożegalska-Trybalska,
dr hab. prof. UwB Anna Piszcz, prof. dr hab. Nina Półtorak, dr hab. Ilona Przybojewska,
dr hab. prof. UŚ Dariusz Szostek, prof. dr hab. Maciej Szpunar, dr Kamil Szpyt,
dr hab. Roman Trzaskowski, prof. dr hab. Anna Wyrozumska.

Materiały do publikacji powinny zostać przesłane pocztą elektroniczną. Objętość nadesłanych tekstów nie powinna przekraczać 25 000–30 000 znaków ze spacjami. Teksty muszą mieć tytuł, abstrakt w języku polskim (o objętości około 800 znaków), śródtytuły, podsumowanie, słowa kluczowe, przypisy opracowane w tradycyjny sposób – na dole strony, krótką notkę o autorze oraz adres e-mailowy do korespondencji. Autor może zaproponować tłumaczenie na język angielski tytułu tekstu, abstraktu oraz słów kluczowych. Należy także podać (w przypisie) informacje o źródłach finansowania danej publikacji, takich jak np. granty krajowe, międzynarodowe, dotacje fundacji, stowarzyszeń lub instytucji komercyjnych. Do tekstu należy dołączyć bibliografię załącznikową. Przekazując tekst do redakcji, Autor przenosi na Wydawcę wyłączne prawo do jego publikacji (prawa autorskie i wydawnicze). Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów, zmiany tytułów, śródtytułów oraz poprawek merytorycznych i stylistycznych, również w wersji angielskiej. Materiały niezamówione nie będą zwracane.

Warunkiem publikacji jest odesłanie uprzednio podpisanej umowy z Wydawnictwem. Podstawowe zasady recenzowania nadesłanych tekstów oraz wymagania dla Autorów dotyczące ghostwritingu są dostępne na stronie: <http://www.wolterskluwer.pl/proces-publikacji-w-czasopiśmie>.

Redakcja uprzejmie informuje, że za publikację w „Europejskim Przeglądzie Sądowym” nie są wypłacane honoraria autorskie.

Przedruk materiałów publikowanych w „Europejskim Przeglądzie Sądowym” wymaga zgody Wydawcy.

Niedozwolone jest cytowanie wyimków publikacji bez powołania się na źródło.

Wersją podstawową (referencyjną) czasopisma jest wersja papierowa.

Za publikację na łamach „Europejskiego Przeglądu Sądowego” Autor otrzymuje 40 pkt (zgodnie z załącznikiem do komunikatu Ministra Nauki z 5.01.2024 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, wydane na podstawie art. 267 ust. 3 ustawy z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. z 2024 r. poz. 1571).

Miesięcznik jest ujęty w międzynarodowej bazie European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH+).

Czasopismo jest indeksowane w bazie ICI Journals Master List za rok 2023 (ICV 2023 = 61,66).

Table of contents

ARTICLES AND DISSERTATIONS

Anna Wyrozumska

Challenges to state immunity or to the rule of law? 4

Ewelina Tomczyk

Legal Regulations on Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPPs) as a New Instrument giving Legal Protection in Civil Proceedings..... 12

COMMENTARIES

Leszek Garlicki

The Polish Constitutional Tribunal's "Abortion Ruling" before the European Court of Human Rights – Commentary on the Judgment of the ECtHR of 14 December 2023, 40119/21, M.L. v Poland..... 23

Marcin Rojszczak

Polish Surveillance Laws in the Light of European Standards – Commentary on the Judgment of the ECtHR of 28 May 2024, Applications nos. 72038/17 and 25237/18, Pietrzak and Bychawska-Siniarska and Others v Poland..... 31

Anna Podolska

Applying the European Standard – Commentary on the Judgment of the ECtHR of 19 September 2024, Case of Formela v. Poland (Applications nos. 58828/12 and 4 others) 44

CASE LAW MILESTONES – EU TAX LAW

Agnieszka Franczak

Abuse of Rights in Tax Law – Introduction and Judgment of the Court of Justice of 21 February 2006, C-255/02, Halifax plc, Leeds Permanent Development Services Ltd, County Wide Property Investments Ltd, v Commissioners of Customs & Excise..... 49

EU-RELATED CASE LAW OF POLISH COURTS

Case law of the Supreme Court (Michalina Szpyrka)..... 58

Case law of the Supreme Administrative Court (Robert Talaga)..... 59

Rada Naukowa

JAN BARCZ
PAUL CRAIG
PEDRO CRUZ VILLALÓN
WŁADYSŁAW CZAPLIŃSKI
JACQUELINE DUTHEIL DE LA ROCHERE
TADEUSZ ERECIŃSKI
LECH GARDOCKI
LESZEK GARLICKI
ZBIGNIEW HAJN
ROMAN HAUSER
PIOTR HOFMAŃSKI
KOEN LENAERTS
LESZEK LESZCZYŃSKI
EWA ŁĘTOWSKA
HANNA MACHIŃSKA
INGOLF PERNICE
TERESA ROMER
MATTHIAS RUFFERT
MAREK SAFJAN
WALERIAN SANETRA
RYSZARD SKUBISZ
JANUSZ TRZCIŃSKI
ANDRZEJ WASILEWSKI
BRUNO DE WITTE
ANDRZEJ WRÓBEL
MIROSLAW WYRZYKOWSKI

Kolegium Redakcyjne

Stanisław Biernat – redaktor naczelny
Agnieszka Grzelak
Ireneusz C. Kamiński
Krystyna Kowalik-Bańczyk
Justyna Maliszewska-Nienartowicz
Monika Namysłowska
Nina Półtorak
Maciej Szpunar
Anna Popławska – sekretarz redakcji
tel. +48 668 618 563
e-mail: anna.poplawska@wolterskluwer.com

Redaktor języka angielskiego
Katarzyna Paluch

Dyrektor Działu Publikacji Periodycznych
Klaudia Szawłowska
klaudia.szawlowska@wolterskluwer.com
Sekretariat: czasopisma@wolterskluwer.pl
<http://www.czasopisma.wolterskluwer.pl/europejski-przeglad-sadowy/>

Sprzedaż i prenumerata:
Księgarnia internetowa Wolters Kluwer Polska
www.Profinfo.pl – tel. +48 732 122 863
lub infolinia 801 044 545,
e-mail: PL-prenumerata@wolterskluwer.com
Ruch – tel. 22 693 70 00 lub 801 800 803,
Kolporter – tel. 801 404 044,
GLM – tel. +48 504 914 773,
Garmond – tel. 22 837 30 08

Nakład 450 egz.

Wydawca
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

www.wolterskluwer.pl

prof. dr hab. Anna Wyrozumska

Autorka jest emerytowanym profesorem Uniwersytetu Łódzkiego (ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3310-6675>).

Wyzwania dla immunitetu państwa czy dla rządów prawa?¹

Słowa kluczowe: *immunitet państwa, terroryzm, prawa człowieka, zbrodnie wojenne, aktywa banku centralnego, wojna w Ukrainie*

Artykuł pokazuje wyzwania wobec konstrukcji immunitetu państwa w prawie międzynarodowym, jakie pojawiły się w związku z roszczeniami odszkodowawczymi za zbrodnie wojenne, terroryzmem oraz wojną w Ukrainie. Znamienne jest, że w pierwszym przypadku, gdy Niemcy wniosły kolejną skargę do MTS, Włochy w swoisty sposób zaakceptowały wyrok tego Trybunału z 2012 r. Niemniej uznały immunitet jurysdykcyjny Niemiec i przejęły na siebie wypłatę odszkodowań w sprawach indywidualnych. W drugim przypadku kontrowersyjne ustawy kanadyjska i pośrednio amerykańska czekają na ocenę MTS w sprawie przeciwko Kanadzie. Z kolei w trzecim przypadku wyraźna jest obawa grupy G-7 przed naruszeniem immunitetu państwa w związku z wykorzystaniem zamrożonych aktywów rosyjskiego Banku Centralnego na pomoc Ukrainie. Aktualne jest pytanie, czy immunitet państwa powinien przetrwać w obecnym kształcie.

1. Wprowadzenie

W ostatnich latach immunitet państwa, jeden z fundamentów prawa międzynarodowego, został ponownie poddany krytyce. Pojawiły się bowiem nowe wyzwania i dylemat, co ma współcześnie przeważać – poszanowanie utrwalonego standardu, poszanowanie istniejących norm prawnych czy ich ewolucja lub dostosowana do nowych potrzeb nowa interpretacja².

W artykule stawiam raczej pytania, aniżeli znajduję odpowiedzi, bo te wymagałyby szerszych rozważań. Przedstawię najpierw w skrócie główne zasady dotyczące immunitetu jurysdykcyjnego i egzekucyjnego państwa, a następnie trzy nowe wyzwania związane z: odpowiedzialnością za poważne

naruszenia praw człowieka (zbrodnie międzynarodowe), wyjątkiem od immunitetu państwa dotyczącym państw sponsorujących terroryzm lub aktów terrorystycznych oraz zajmowaniem aktywów Banku Centralnego Federacji Rosyjskiej naruszającej poważnie normy prawa międzynarodowego (nie tylko zakaz agresji, lecz także dokonującej zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości, łamiącej prawo humanitarne).

2. Immunitet jurysdykcyjny i egzekucyjny państwa – charakter i wyjątki

Immunitet państwa jest zasadą prawa międzynarodowego. Odróżnić go trzeba od innych immunitetów, np. immunitetu dyplomatycznego, immunitetu głów państw i szefów rządu, ministrów spraw zagranicznych (tzw. trojki) czy innych funkcjonariuszy państwa, immunitetu organizacji międzynarodowych. Podczas gdy te ostatnie mają charakter funkcjonalny (*ratione materiae*) i chronią jednostki (także organizacje międzynarodowe) przed jurysdykcją sądów innego państwa, immunitet państwa chroni państwo i jego majątek (immunitet jurysdykcyjny i egzekucyjny).

Immunitet państwa stanowi wyraz równości państw pod względem ich suwerenności, która jest głównym filarem współczesnego międzynarodowego porządku prawnego. Odzwierciedla ją od dawna znana paremia – *par in parem non habet imperium*. Odnosiła się ona początkowo do monarchów (suwerenów),

1 Artykuł został opublikowany wcześniej w nieco innej formie w *Prawo międzynarodowe w służbie ludzkości. Księga Jubileuszowa Profesora Jerzego Menkesa*, Warszawa 2024, s. 405–416. Obecna wersja obejmuje m.in. nowe rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustanowienia Mechanizmu współpracy pożyczkowej dla Ukrainy i udzielenia Ukrainie wyjątkowej pomocy makrofinansowej.

2 Zob. np. T. Moulin, *A (Sovereign) License to Kill? The Boundaries of Jurisdictional Immunities for State-Sponsored Crimes*, „Emory International Law Review” 2024/2(38), s. 453, <https://scholarlycommons.law.emory.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1328&context=eilr> (dostęp: 2.01.2025 r.). Autor rozpatruje potrzebę i ewentualne podstawy prawne dla niestosowania immunitetu państwa, nie tylko w przypadku zbrodni wojennych, ale każdego rodzaju przestępstwa z udziałem obcego państwa.

a potem wraz z rozwojem cywilizacyjnym do państw. Immunitet państwa miał najpierw charakter absolutny, jego zakres stopniowo ulegał ograniczeniu, gdy rozszerzyła się działalność handlowa i gospodarcza państw. Źródłem ograniczeń stało się prawo krajowe oraz zwyczajowe i traktatowe prawo międzynarodowe.

Prawo zwyczajowe odzwierciedla obecnie m.in. Konwencja Narodów Zjednoczonych o immunitacie jurysdykcyjnym państw i ich własności z 2004 r.³ Konwencji tej ciągle brakuje kilku ratyfikacji do wejścia w życie. Niemniej stanowi ona istotny wkład w rozwój prawa międzynarodowego i jest często powoływana w praktyce na potwierdzenie istnienia normy prawnej. Niektóre szczegółowe zagadnienia dotyczące immunitetu państwa regulują inne umowy międzynarodowe, np. Konwencja prawa morza z 1982 r.⁴, m.in. w odniesieniu do statków używanych do służby rządowej niehandlowej (art. 32, 42, 95, 96, 110).

W niektórych państwach (np. Stany Zjednoczone, Kanada, Zjednoczone Królestwo, Australia, Singapur czy Federacja Rosyjska⁵) kwestie immunitetu państwa reguluje prawo krajowe. Powinno ono jednak uwzględniać prawnomiędzynarodowe zobowiązania państwa w tym zakresie. Artykuł 6 Konwencji o immunitacie państwa wymaga również, aby państwo zapewniło, by jego sądy badały z własnej inicjatywy immunitet państwa obcego i zapewniły jego poszanowanie. Immunitet przysługuje państwu obcemu niezależnie od wzajemności, a nieuzasadniona odmowa immunitetu skutkuje odpowiedzialnością międzynarodową. Immunitet może jednak nie być respektowany w ramach odwetu (sankcji).

Wyżej został już rozróżniony immunitet jurysdykcyjny i egzekucyjny państwa⁶. Są one ze sobą ściśle powiązane. Immunitet jurysdykcyjny państwa chroni państwo przed postępowaniami przed sądami cywilnymi, karnymi czy administracyjnymi. Ponieważ nie ma charakteru absolutnego, nie można wykluczyć postępowania przeciwko obcemu państwu czy zastosowania wobec obcego państwa środka tymczasowego lub egzekucyjnego.

Immunitet egzekucyjny chroni państwo obce przed środkami zaradczymi podejmowanymi w związku z toczącymi się lub zakończonymi postępowaniami sądowymi (chodzi o środki stosowane zarówno przed wyrokiem, jak i po wyroku sądowym). Również immunitet egzekucyjny nie ma charakteru absolutnego. Rozwój prawa międzynarodowego dotyczącego immunitetu państwa dotyczył poszerzania zakresu wyjątków od jego stosowania.

Gdy chodzi o immunitet jurysdykcyjny, wykształcił się podział na akty władcze państwa (*acta iure imperii*) objęte immunitetem i akty zarządzające, których może dokonywać także osoba prywatna (*acta iure gestionis*), np. kupować nieruchomości czy zatrudniać pracowników na terytorium innego państwa. Konwencja o immunitacie państwa wskazuje obszary, w których czynności państwa obcego o charakterze prywatnoprawnym mogą podlegać kontroli sądów państwa forum. Są to: transakcje o charakterze komercyjnym (handlowym); kontrakty dotyczące zatrudnienia; odszkodowania pieniężne za szkody na ciele lub w mieniu; własność, posiadanie i korzystanie z własności; własność intelektualna i przemysłowa; udział w spółkach zagranicznych lub innych ciałach zbiorowych; użytkowanie statków będących własnością państwa lub przez państwo oraz umowy arbitrażowe.

W przypadku wyjątków istotny jest charakter i cel czynności prawnej. Nie wystarczy np. wskazać, że postępowanie sądowe dotyczy umowy o pracę pracownika ambasady będącego obywatelem państwa forum. Postępowanie może dotyczyć należnego wynagrodzenia w przypadku zwolnienia, pod warunkiem że pracownik nie był zatrudniony do wykonywania czynności władczych państwa. Nawet jeśli pracownik nie wykonywał czynności władczych i był niesłusznie zwolniony z pracy, w postępowaniu nie można nakazać państwu przywrócenia go do pracy.

W przypadku immunitetu egzekucyjnego jest inaczej. O immunitacie lub jego braku decyduje cel, jakiemu służy mienie stanowiące własność państwa obcego znajdujące się na terytorium państwa forum (objęte ewentualną egzekucją). Immunitet przysługuje w stosunku do majątku służącego celom suwerennym (niekomercyjnym), nie przysługuje natomiast wobec majątku służącego celom komercyjnym. Immunitet obejmuje wszelkie środki przymusu, w tym zajęcie, zatrzymanie i konfiskatę mienia. Majątkiem państwa mogą być nieruchomości (np. grunty, lokale), ruchomości i wszelkiego rodzaju prawa, w tym prawa własności intelektualnej i rachunki bankowe.

Immunitet egzekucyjny, zgodnie m.in. z Konwencją o immunitacie państwa⁷, obejmuje: pomieszczenia i środki transportu wykorzystywane do celów dyplomatycznych i konsularnych, rachunki bankowe ambasady, rachunki banku centralnego, jednostki zajmujące się wymianą kulturalną i rozpowszechnianiem informacji, przedmioty majątkowe stanowiące część dziedzictwa kulturowego państwa, przedmioty majątkowe stanowiące część wystawy o znaczeniu naukowym, kulturalnym lub historycznym, mienie wojskowe, okręty wojenne i statki używane do celów rządowych, statki powietrzne lub obiekty kosmiczne będące własnością państwa lub przez nie eksploatowane. Warunkiem przyznania immunitetu jest jednak cel „niekomercyjny”, w jakim mienie jest wykorzystywane lub zamierza być użyte⁸.

3. Wyzwania dla immunitetu państwa

3.1. Poważne naruszenia praw człowieka – zbrodnie międzynarodowe (nie tylko włoska saga)

Nowym wyzwaniem dla immunitetu państwa stały się orzeczenia, przede wszystkim sądów włoskich, nieuznające

3 United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, New York, 2.12.2004, A/RES/59/38, <https://www.refworld.org/legal/agreements/unga/2004/en/22074> (dostęp: 2.01.2025 r.) – dalej Konwencja o immunitacie państwa.

4 Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza, sporządzona w Montego Bay 10.12.1982 r. (Dz.U. z 2002 r. Nr 59, poz. 543, zał.).

5 Federal Law No. 297-FZ uchwalone przez Dumę 23.10.2015 r., w sprawie Immunitetu jurysdykcyjnego i własności państwa obcego w Federacji Rosyjskiej, <http://perma.cc/PY6H-DFPT> (dostęp: 2.01.2025 r.). Ustawa oparta jest na zasadzie wzajemności.

6 W wyroku z 3.02.2012 r. MTS w sprawie Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening), I.C.J. Reports 2012, 99, badał, czy Włochy naruszyły prawo międzynarodowe, odmawiając Niemcom immunitetu w stosunku do naruszeń prawa humanitarnego podczas II wojny światowej. Trybunał rozważał legalność środków zastosowanych przez włoskie sądy m.in. dla wykonania wyroków greckich przeciwko Niemcom. Trybunał uznał, że immunitet egzekucyjny „idzie dalej niż immunitet jurysdykcyjny” (pkt 113) oraz że w prawie zwyczajowym istnieją dwa reżimy – jeden dla określenia wyjątków od immunitetu jurysdykcyjnego i drugi dla immunitetu egzekucyjnego (pkt 117).

7 Art. 21 Konwencji o immunitacie państwa wylicza jedynie szczególne kategorie majątku, i tylko pięć pierwszych z wymienianych tu elementów majątku państwa.

8 K.R. Thomas, *The Commercial Activity Exception to State Immunity*, Cheltenham 2024, s. 63 i n.